

deren, West-Vlaanderen en Antwerpen, alsmede in de arrondissementen Brussel en Leuven zijn gehouden de beklagden, en te verhooren getuigen, die de Nederlandsche taal niet verstaan, of moeite hebben om zich daarin verstaanbaar uit te drukken, op hun verlangen, in eene andere taal te verhooren, mits die taal ook door den regter ter instructie verstaan worde;

Wanneer de strafzaken tegen beklagden of beschuldigen, die alzoo door den regter ter instructie in eene andere taal verhoord zijn geworden, vervolgens op de terechtzitting der hoven en rechtbanken moeten worden behandeld, zullen deze aan zoodanige beklagden of beschuldigen, op hun verzoek toestaan, dat al wat de pleijdooyen voorstaat, mitsgaders datgeen, hetwelk de beklagde of beschuldigde, op de terechtzitting tot zijne verdediging zoude willen inbrengen, insgelijks in eene andere dan de Nederlandsche taal plaats hebbe, mits ook deze verstaan worde door de regters, die in de zaak zullen moeten vonnissen.

GEND, den 30sten Augustus.

In een vlugschrift van den heer Durand, hetwelk dezer dagen is uitgekomen, wordt beweerd, dat het zoogenaamde koninklijke college te Sèvres, bij Brussel, niets anders dan eene kweekschool van de jezuiten is. Hij leidt dit af uit de stukken, die van dit college in het licht komen, welke van het merk der jezuiten voorzien zijn, alsmede uit de boeken, welke er gebruikt worden, zijnde dezulken, waaruit ook op de geslotene gestichten der jezuiten in Frankrijk onderwijs werd gegeven.

Mengelwerk.

OVER DE VEROVERINGEN DER RUSSEN IN AZIË, VOORAL GEDURENDE DEZEN VELDTOGT.

Terwijl de algemeene aandacht met gespannen verwachting het oog naar het Oosten onzes werelddeels, en naar de vorderingen der Russen, aan de zijde van Konstantinopel, gevestigd houdt, van waar men eerslang de gewichtigste gebeurtenissen te gemoet ziet, wordt daardoor natuurlijk de opmerkzaamheid minder gevestigd op die groote vorderingen, welke de Russen in Azië, en wel bepaaldelijk in Armenië, maken. En nochtans kunnen ook deze veroveringen tot zeer belangrijke gebeurtenissen en commercieele, zoo wel als staatkundige veranderingen aanleiding geven. Het zal onzen lezers niet onaangenaam zijn, zoo wij hun daarvan eenig verslag mededeelen.

Nadat de Russen geslaagd waren, om door den vrade met Perzië meester te blijven van de hoogstbelangrijke provincien Erivan en Nakhshivan, hebben zij thans, door veroveringen in Turkije, die aanwaa en verder uitgebreid, en zijn daardoor thans (vooral indien zich de verrussing der stad Van, door de Armeniers, ten hunnen behoeve bevestiggen mogt) meester geworden van het geheele oude landschap Groot-Armenië; bevattende de Pachaliks of distrikten van Kars, Akalshik, Van en Erzeroum of Arzeroum; behalve nog het Perzische (thans Russische) Erivan. Het strekt zich van den 39 tot den 42 gr. N. B. en van den 56 tot den 65 gr. O. L. uit; namelijk van de Georgische bergen (de zuidelijke reeks van den Kaukasus) ten noorden tot die van Mesopotamiën en Kourdistan (de Masius, Niphates en Zagrius) in het zuiden. Het land ligt grootendeels op den hoogen bergrug Taurus, die zich oostwaarts door een groot gedeelte van Azië uitstrekt, en bij Erivan is de hemelhooge Ararat. Het lichtgestel is dus zeer koud, en reeds in de hooge oudheid daarvoor bekend geweest; blijkens de geschiedenis van den terugtocht der 10,000 Grieken, door XENOPHON. Van daar is het te Erzeroum, de hoofdstad, op 40 graden, en dus twaalf graden zuidelijker dan onze noordelijke provincien, zoo koud, dat TOURNEFORT op den 15den Junij, 's morgens vroeg, de handen te verkleumd waren om te kunnen schrijven; dat de heuvels nog met sneeuw bedekt waren, en den 1sten Junij in de stad nog sneeuw was gevallen. De oogst heeft ook eerst plaats in September. (Men gevoelt dat dit klimaat voor de Russen bijzonder geschikt is.)

In dit hooge land zijn dan ook de bronnen van vijf aanzienlijke rivieren, die naar drie hemelstreken vloeijen, de Euphraat, uit twee bronnen, niet verre van Erzeroum, de Tigris, die naderhand vereenigd in de Perzische golf vallen, de Araxes of Arakes of Eres en de Cyrus of Kur, die gezamenlijk naar de Kaspische zee vloeijen, en eindelijk de Jchora, die in de Zwarte Zee valt. Sommigen hebben het, uit hoofde dier ligging en der vruchtbaarheid van sommige streken, voor het aardse paradijs gehouden. Uit hoofde der zelfde hooge ligging, is dit landschap, uit een militair oogpunt beschouwd, van het grootste gewigt. CHARDIN merkt aan, dat alle beroemde veroveraars, die Azië hebben beroord, zich ook meester hebben gemaakt van Armenië; dat er nergens zwaarder noch talrijker verdelingen geleverd zijn, dan aldaar. Het was oorspronkelijk een afzonderlijk koninkrijk, alwaar de christen-godsdiens reeds zeer vroeg werd ingevoerd, doch verviel daarna bedertelings onder de heerschappij der Romeinen, der Perzen en der Turken, die daarvan sedert 1520 het grootste gedeelte bezaten.

De hooge ligging dezer landen belet geenszins de vruchtbaarheid, die echter het sterkst is in de oostelijke gedeelten, ten zuiden van den Kaukasus en de Kaspische zee. Hier groeijen de spelt, de garst, de rogge, de boonen in het wild. TOURNEFORT vond het land vol natuurlijke wijbergen en boomgaarden, vol noten-, aprikozen-, perziken-, appel- en peerenboomen, die van zelve voortkwamen; ook de granaat- en kweboomen groeijen er in het wild, zoo dat de kundige professor LINK, te Berlijn, hieruit de gewigtige gevolgtrekking opmaakte: « dat de landen « ten zuiden van den Kaukasus, de landen omstreeks de bronnen van « den Euphraat en den Tigris, de bakermat zijn der beschaving van « het menschelijke geslacht, » (1) en wij hebben gezien, dat de oudste oorkonde hier ook de vroegste woonplaats van den mensch schijnt te stellen.

De ligging van Armeniën en deszelfs rivieren zijn ook in andere opzichten hoogst voordeelig voor den bezitter van dit land. De handel van Indien naar Europa zon op den kortsten weg te lande (wanneer men alleen den weg door de woestijn van Palmyra en over Aleppo uitzondert, die geheel in handen der Turken is) over Armeniën kunnen worden gedreven. Men zou die goederen uit de Perzische golf, den Euphraat of Tigris op naar Erzeroum en van daar naar Trebisonde aan de Zwarte Zee, vervolgens op dezelve, hetzij naar Odessa, hetzij naar Konstantinopel en van daar naar het Zuiden van Europa verzenden. Voor het Noorden van Europa is een andere weg open: namelijk op den Tigris en Araxes, of over den Euphraat en Cyrus (Kur) naar de Kaspische zee, van daar voorbij Astrakan de Wolga op, en zoodoende naar Moskou, hetwelk alsdan eene stapelstad van den eersten rang zou worden. Langs dezen weg ontving in de middeleeuwen Nowogrod de Indische goederen, en verzond dezelve op de geheele Oostzee, zoo dat zij eene der eerste handelsteden werd van Europa. Thans reeds, onder de ellendige Turksche regering, die alles laat vervallen, was Erzeroum (volgens het berigt van TOURNEFORT in het begin der vorige eeuw) de doortocht en stapel voor alle Indische waren, vooral wanneer de Arabieren om Aleppo en Bagdad stroopten. Vooral droogerijen, Perzische zijde, katoen en chitsen werden door Armeniën gevoerd, en gingen over Trebisonde naar Konstantinopel. Hier was ook een stapel voor meekrap of weede uit Perzië, rhabarber uit Tartarië en wormkruid uit Indien. — Wanneer nu eens eene verlichte mogendheid, gelijk Rusland, hetzij meester werd van Armenië, hetzij een christen-koninkrijk in dat land (gelijk het meer dan duizend jaren geweest is) herstelde, hoe spoedig zouden zich dan niet handel en nijverheid aldaar ontwikkelen! — Maar ook, hoe veel afbreuk zou deze nieuwe, of liever de herstelling van dien ouden handelsweg (t welk te gemakkelijker geschieden kan, daar het vervoer door karavanen in het oosten zoo goedkoop is, en hier slechts een klein eind wegs zou vereischen) hoe ontzettend veel nadeel zou dezelve niet aan den Engelschen handel op en uit Indië toebrengen? Reeds vroeger, bij gelegenheid der onderhandelingen van Frankrijk en Rusland met Perzië, heeft Engelbald zich ongetuigd werkzaam betoond: wat zal thans het gevolg zijn, nu Rusland door het bezit van Erzeroum en hare schoone vlakte, als 't ware meester is van het middelpunt dier zoo belangrijke handelgemeenschap, en tevens van een zoo hoogstgewichtig militair punt?

Indien er immers, zegt KINNEIR, eene Europese mogendheid een overheering van Perzië of Indië ondernam, zou men inderdaad ten oosten van Konstantinopel geene plek gronds kunnen vinden, welke beter voor het bijeenbrengen van eene geduchte magt geschikt ware, dan de vlakte van Erzeroum; paarden, hoornvee en schapen zijn er goedkoop en overvloedig voeder tref men, in het voorjaar en des zomers, overal aan, en eenen aanzienlijken voorraad van granen zoude men uit de naburige streken kunnen vergaderen. De wegen zijn in die jaargetijden uitmuntend, en in het vlakke gedeelte des lands wel geschikt voor het vervoer van geschut, terwijl de inlanders aldaar alomtenzorennen, met ossen bespannen, gebruiken, en, (voegt hij er bij) de inwoners van Erzeroum drijven eenen uitgebreiden koophandel met al de steden van Turkije en Perzië, bijzonderlijk met Konstantinopel, Bagdad (dus langs den Euphraat naar den kant der Perzische golf) en Erivan (dus naar de zijde van den Araxes en de Zwarte Zee). Het voornaamste van den uitvoer bestaat in leder en koper, uit de hooge mijnen van het gebergte Taurus (waarvan ook reeds TOURNEFORT gewaagt, met bijvoeging, dat bijna alle Grieken in dat koper werken, waartegen katoen, rijst, zijde, suiker, koffij en Europese lakens ingevoerd worden.) (2) Bij deze artikelen voegt TOURNEFORT nog handel in hout, sabelklingen en galnoten. Doordien de Euphraat en de rivier van Kars, die in den Araxes valt, beiden op de hooge vlakte van Erzeroum ontspringen, zou dit het vervoer der goederen zoo wel naar de Perzische golf als naar de Kaspische zee ongemeen kunnen bevorderen.

Erzeroum's vlakte, hoe schoon ook, heeft één groot ongemak, volslagen gebrek aan hout, zelfs aan brandhout, 't welk bij de koude winters zeer hinderlijk is. Het naaste hout bij de stad zijn pijnboomen, en deze zijn twee dagreizen verre verwijderd. Men behoeft ook niet met gedroogde koemest tot brandhout. TOURNEFORT meldt echter niet, of men zou er ook wel steenkoolen kunnen vinden. De stad, wier naam Arzan el Rum, stad der Romeinen beteekent, was voorheen eene grensplaats van dat wereldwringende volk. Zij is nog met hechte en sterke hardsteenen muren uit de naburige bergen, met kanteelen en hoektorens voorzien, en heeft een kasteel of eene citadel te midden der stad; en in de nabijheid wordt zij nog gedekt door de vesting Flaskan-Kale, op eene zeer hooge en steile rots met eene kleine stad aan den voet; eene vesting, die de Russen nog voor Erzeroum hebben ingenomen. De Armeniers hebben in Erzeroum kerken en eenen aartsbisschop, de Grieken en roomschgezinden ieder eene kerk, de Turken omtrent vijftig moskeeën; voorts zijn er twintig khans of openbare rustplaatsen voor kooplieden, en zeventien openbare badplaatsen.

De bevolking van Erzeroum wordt zeer verschillend opgegeven. TOURNEFORT begrootte die in het begin der achttiende eeuw op 18,000 Turken, 6000 Armeniers en 400 Grieken, te zamen nog geene 25,000 zie-

(1) LINK, de Voorwereld en de Oudheid, vert. door Dr. MOLL, I. De bl. 265.
(2) Reizen door Klein-Asië, Armenië en Kourdistan, van J. A. KUNZEL, Rotterdam, II. D. bl. 118, 119.

len, en in de geheele provincie rekende hij 50,000 Turken, 60,000 Armeniers en 10,000 Grieken. — Geheel wijk hiervan af de begrooting van den Engelschen gezantschaps-secretaris MORIER, in zijne zeer geachte eerste reis door Perzie, ruim eene eeuw later dan TOURNEFORT. Deze rekent 5000 Armenische, 100 Grieksche en 50,000 Turksche huisgezinnen, dus te zamen 55,100, 't welk, slechts tegen vijf personen op ieder huisgezin gerekend, 275,500 inwoners kon bedragen, behalve nog 1000 Perzianen, na korting van een derde voor de vergrooting, wat de Turken aangaat. Een verschil van tien tot één! Zou MORIER ook de geheele Provincie bedoeld hebben? Dit zou, tegen 5 personen ieder huisgezin, beter uitkomen, doch weder kwalijk strooken met de onderscheidene soorten der inwoners. KINNEIR gaat tusschen beiden door. Hij rekent 15,000 Mohammedaansche, 3,700 Armenische, 300 Roomsche-Armenische, (met de roomsche kerk vereenigde) en 350 Grieksche, dus in 't geheel bijna 20,000 huisgezinnen, 't welk tegen 5 personen ieder huisgezin volkomen overeenkomt met de opgave van 100,000 inwoners in het officiele Russische legerberigt. Wij denken dus, dat TOURNEFORT misteind is geweest, of zich niet naauwkeurig heeft uitgedrukt, en huisgezinnen of derzelver hoofden in plaats van personen heeft opgegeven.

Het Pachalik, waarvan deze stad de hoofdplaats is, behoort, volgens KINNEIR, tot de grootste en gewichtigste van het Turksche Rijk; het is zoo groot als dat van Bagdad en slechts kleiner dan Egypte. (Men weet, dat de Russen hetzelfde thans geheel in bezit hebben.) Het strekzich van de grenzen van Perzien tot die van het Russische Rijk uit, en de Pacha voert gebied over al de Begs van Kourdistan tot aan Sert, in het zuiden.

Over de vroegere veroveringen der Russen in Armenie, gedurende het voorleden jaar, hebben wij bij eene vorige gelegenheid gesproken.

De oorspronkelijke bewoners van deze zoo beroemde als belangrijke onder de Armeniers, hebben de Russen met open armen als verlossers ontvangen, en schijnen zelfs, indien de verovering der stad Van zich bevestigd, voor hen te strijden. Als een der oudste volken hebben zij hunne godsdienst als eene christelijke gezinde (die der Monophysiten of Eutychianen) te midden van alle omwentelingen, onwrikbaar behouden. De Armeniers zijn ook niet onbeschaafd, zij hebben eene eigene, niet onbelangrijke letterkunde; het is echter waar, dat zij in de laatste eeuwen niets voortgebracht hebben. Hunne geestvermogens zijn thans meest op den handel gerigt. Zij zijn vlijtige, nijvere en zeer werkzame kooplieden, die men bijna in het geheele Turksche Rijk, vooral te Konstantinopel, vindt, en die in schranderheid, vooral in wisselzaken en als juweliers, den Joden zelfs de loef afsteken. Het schijnt zeker, dat zij reeds eeuwen lang naar gelegenheid zochten, het harde juk der Muzelmannen af te werpen, die zich in hun land genesteld hebben, om het uit te zuigen. In het laatst der zeventiende eeuw achtten zij deze gelegenheid geboren, toen de Oostenrijksche wapenen, onder den dapperen Keurvorst van Beieren, MAXIMILIAAN EMANUEL, zulke groote veroveringen maakten, die, na de bevrijding van Weenen, half Hongarije aan de Turken ontrukte, en in 1688 zelfs Belgrado innam. Aan dezen, en aan Paus INNOCENTIUS XI, wendden zich de Armenische grooten, en smeekten hem, het Armenische volk uit de handen zijner onderdrukkers te verlossen. Zij schilderden hunne geplunderde en verwoeste kerken, en baden, dat een Vorst uit het doorzichtige Rijk Beiersche, hun vaderland mogt komen herstellen; en dat door Gods barmhertigheid en de hulp der heiligeaders, de vereeniging met het Roomsche geloof mogt plaats hebben. Doch deze brief kwam eerst aan een lateren Paus, CLEMENS XI, (na 1700) in handen, en berust nog in de pausselijke archiven, waaronder men dien te Parijs, (ten tijde van NAPOLEON) heeft ontdekt. Een tweede brief, door de aanzienlijken der Armeniers geschreven, werd onderschept en het meerendeel der schrijvers of ondertekenaars met den dood gestraft. Thans zijn er vrolijker nitzigten voor die ongelukkige natie geopend. Onder eenen verlichten, menschlievenden en verdraagzamen Vorst, aan het wreede bestuur van MAHMOED ontrukte, mag zij hare wedergeboorte te gemoet zien, en het aloude Armenie, van Erivan tot Erzeroum, tot één ligchaam vereenigd, en misschien tot één Rijk verbeven, in spijt van den handelsnijd der Engelschen en van hun ministerie der duisternis, ongestoord zijne talrijke hulpbronnen kunnen ontwikkelen.

BROKKEN UIT HET DAGBOEK VAN DEN OUDEN VAN HET MEER.

Zoo worden de hooge feesten gevierd.

De zoon van onzen overledenen predikant is bij het Kadaster geplaatst; daar ik zijn voogd ben, doet hij mij nu en dan tijding van hem toekomen; hij is thans werkzaam in E. Voor een paar dagen ontving ik dezen brief.

L. 26 Aug. 1829.

« Gij zult U welligt verwonderen, dat ik deze zoo gekrabbeld heb, doch als UEd. hoort dat ik maar eene hand tot mijne dienst heb, zal UEd. er de reden van kunnen nagaan. — Mij dankt, ik hoor UEd. zeggen, eene hand, waar is de andere dan? die is er nog wel, doch heerlijk gebreuk, ter ere van Zijne Majestät den Koning. — Dit zijn nu allemaal redenen voor UEd., maar die ik zal oplossen, door UEd. mijn wedervaren van a tot z te melden. — Dewijl des Konings verjaardag, op mijn wedervaren geboorteploekje, altijd zoo regtvermakelijk gevierd werd, en ik het vorige jaar de prachtige festiviteiten ter dier gelegenheid in 's Hage had bijgewoond, verhoef ik mijn dorpje, om in de hoofdplaats dezer provincie als een waar vaderlander 's Konings geboortedag mede te vieren. Ik wist dat een bekwaam predikant eene feestrede zoude houden; en was daarom reeds vroeg in de stad, doch verwonderde mij niet weinig, toen ik naar de kerk ging, een gebouw voorbij te komen, waar men erfhuis hield, even als of het een gewone Maandag ware — en verder op een inwoner van ons dorp te ontmoeten, die voor de correctionele rechtbank was gedaagd; ik dacht er het mijne van, maar vond zulks geheel niet feestelijk. — De kerk was achaars bezet, de heerlijke, echt vaderlandsche preek had meer toehoorders verdiend. — Gedurende het overige van den dag gebeurde er niets bijzonders, dan alleen dat de klokken gedurig luidden, even als of de halve stad begraven werd, en dat de schutterij in pontificaal in den regen manoeuvreerde; waarschuwiglijk

uit vrees dat de mot anders in de nieuwe monteeringsen zoude komen. — Na het eten slenterde ik, met mijnen neef PIETER, zoo wat rond, en stond raar te kijken, toen ik in een groot aantal huizen, op de voornaamste grachten en pleinen, de ramen geheel met teenen-horden behangen zag, even als of men voor een bombardement vreesde; dit geschiedde uit voorzorg, zei neef, daar het wel eens gebeurd was, dat men uit klinkare vreugde, al de ruiten met voetzoekers verbrijzelde. — Ik vroeg hem of er dan niets van stadswege gebeurde, om de burgers in de gelegenheid te stellen om 's Konings verjaardag feestelijk te vieren. — Niets, zeide hij, dat zult gij van avond eens zien, dan is de geheele stad in vuur, terwijl nu de gansche burgerij een feestelijke maaltijd houdt. — Zoo, zeide ik, en waar wordt dat groote diné gegeven? Bij den gouverneur. — Heeft die dan zulke groote zalen, om zoo vele duizenden te kunnen bergen? — Domoor! (zeide neef PIETER, dat ik niet beleefd vond) ik kan wel zien dat je van de boeren komt, en geen mores geleerd hebt, de gouverneur onthaalt den burgemeester, de presidenten en hoofden der onderscheidene collegien, de kommandanten der militaire korpsen en diergelijke; die hoofden nu representeren, al etende, hunne respectieve collegien en korpsen; die collegien en korpsen representeren de geheele burgerij, ergo, houdt de geheele burgerij heden een feestelijke maaltijd. — UEd. zult begrijpen, dat ik tegen zulk eene gezonde redenering niets wist in te brengen; ik was zoo ten eenemale door neef overtuigd, dat ik mij tusschen beide verbeelde, de voedende kracht van het representative diné aan mijn eigen ligchaam te bemerken.

« Zoodra de duisternis viel, hoorde ik onafgebroken schieten, ik meende eerst dat de schutterij pelotons-gewijze vuurde, maar neef stelde mij gerust, door te verzekeren, dat de meeste schutters nog nooit een geweer hadden afgeschoten, en dat, hetgeen ik hoorde, niets dan de uitbarsting van voetzoekers was.

« Ten negen ure kwamen drie kennissen neef en mij afhalen, ieder had de zakken vol voetzoekers, waarvan sommigen wel twee vingers dik en anderhalve palm lang waren; met den voorraad van neef werden ze in een groote trommel gepakt, en zoo gingen wij naar het slagveld, beter naam weet ik toch aan de plaats niet te geven, waar men doof werd door de uitbarstingen dier vuurwerken en blind door het schitterende licht dat zij verspreidden. — Zoodanige fraaie en knallende voetzoekers heb ik nimmer gezien, sommige sloegen als kleine kanonnen; andere verspreidden eene zee van blauwe en gele vonken, ik hoorde, echter niet zonder schrik, dat men ze met ijzer-vijzel en gestampt glas voorbereedde.

« De jongste bedelaar moet den korf dragen, en zoo was dan ook aan mij, die buitendien het afsteken vrij onhandig afging, het dragen van de trommel aanbevolen, ik ging op eene sloep in een donker hoekje zitten en had gelegenheid daar alles naauwkeurig op te nemen. Men scheen zich in twee partijen te hebben verdeeld, en de aanval geschiedde van wederzijde, nu eens met behendigheid, dan met geweld, en houderden der zwaarste voetzoekers werden van weerskanten op het punt gerigt, waar partij had post gevat; vooral had men het er op gemunt, om zoodra deze of gene in huis retireerde, het vuur daar in te brengen, waardoor nu en dan, aan lantarens, glazen enz., niet weinig schade werd toegebracht. — Zoo als bij iedere schermutseling behoort, had men hier ook een soort van partijangers, die zich in den eigenlijken strijd niet mengden, inaar nu en dan, naar alle zijden, uitvallen op de weerlooze aanschouwers deden, en die geen grooter genot schenen te hebben dan het in den brand steken van de mutsen en kleedingstukken der vrouwelijke toekijkers, welke dan onder een luid geschreeuw, een oogenblik in massa retireerden; spoedig echter overwon de nieuwsgierigheid weder het gevaar, en alleen de gebrande en geblakerde droppen ontvreden af. — Ik kan niet ontkenen, dat het vreemde gezigt mij aangenaam bezighield, daar ik mij geheel veilig waande; maar ziet, neef en zijne vrienden moesten, bij gebrek van ammunitie, terugtrekken en replieerden naar de plaats waar ik zat; de trommel werd met drift geopend, ieder hunker tastte er in — intusschen zat de vijand niet stil, en eer ik het bemerkte lag er een voetzoeker in het kruidmagazijn, eene verschrikkelijke uitbarsting, zette mij, als het ware, geheel in vuur, en alleen met verlies van een voorpand van mijnen rok en een halve bakkebaard, een deerlijk gebrande arm medeslepemde, ontkwam ik dit feestelijk gevaar. — Nu zal voor UEd. het raadsel wel zijn opgelost, en UEd. tevens kunnen begrijpen, waarom ik deze uit L. heb gedaakteend, alwaar ik bij de ouders van neef PIETER mij bevindende en liefdelyk word verpleegd; de chirurgijn hoopt, dat ik met 2 à 3 weken wel weder klaar zal zijn. — Buitengewone ongelukken zijn er verder niet voorgevallen, slechts een huis is op het punt geweest van af te branden, door dat men, terwijl de bewoners shepen, de glasgordijnen in den brand stak; nog vond men in zekere houtloos, den volgenden morgen twee uitgebrande voetzoekers, die er zeker bij toeval ingeraakt waren; doch gelukkig in de door regen vochtige krullen waren gesmoord. — UEd. zult zeker dit wel eene zonderlinge manier vinden, om 's Konings jaardag te vieren, maar men is dit hier zoo gewend, en men denkt dat het niet eerder zal worden verboden, voor dat er iemand het leven bij inschiet, of een gedeelte van de stad er door is afgebrand; om daarvan echter het slagoffer niet te worden, heb ik stellig voorgenomen niet weer te L. Konings jaardag te gaan vieren, en zal mij gelukkig rekenen als ik in het vervolg zoo ver in UEd. nabijheid kom, dat ik deel kan nemen aan het feest dat dan ten uwenlants plaats heeft. — UEd. moest den burgemeester van L. eens op een pijpje verzoeken, als er bij ons eens weder een volksfeest wordt gehouden; ik wed, als hij het eens gezien had, dan zou hij er zoo op verlekkerd zijn, dat men in de zoo nette en door zijne zorgen zoo zeer verfraaide stad, niet meer het tooneel van diergelijke gevaartelijke veldslagen zoude zien, en er voortaan daarentegen openbare spelen worden gehouden, die het volk op eene gepaste wijze bezig houden, en proefondervindelijk leeren, dat men wel genoeg kan smaken, zonder overdadig gebruik van Schiedams verderfelijk nat. — Daar komt de chirurgijn ou mij te verbinden, ik moet dus eindigen.»

Ik beklag den goeden jongen in mijn hart, dat hij zoo deerlijk de pot heeft verteed, en het doet mij leed, dat men over het algemeen in Noord-Nederland er zoo weinig de slag van heeft het volk te vermaket; ik troost mij echter met de almanak-spreuk: hierna beter.

EERSTE STRAATWEG IN HOLLAND.

Dat vreemdelingen de heerlijke instellingen van ons land niet kennen, of althans miskennen, is, op zich zelve genomen, vergeesslijk, daar zij, over het algemeen, weinig of niet met hetzelfde bekend zijn: maar dat zelfs Nederlanders, echt vaderlandsche ondernemingen aan latere tijden en vreemde uitvoerders toeschrijven, is dikwerf bedroevend. In dit geval verkeerden onze straatwegen. Een Duitscher moogt in zijne onkunde zeggen u die besten chaussées in Europa haben Spanien, Frankreich, England und Oesterreich; in Deutschland aber Baiern; (1) doch dat de meeste Nederlanders in de meening verkeerden dat de eerste straatweg in ons land door een' vreemden Koning van den Haag naar Leiden zoude zijn gelegd is eene algemeene dwaling, welke ik door middel van dit dagblad wilde wegnemen.

De oudste straatweg van gebakken steen is die van den Haag naar Scheveningen, welke, in het jaar 1666, op het voorstel van den beroemden CONSTANTYN HUYGENS, heer van Zuyllichem, is tot stand gekomen. Reeds in het jaar 1653 had gemelde dichter, welke in zoo vele opzichte zijn vaderland verplichtte, in een verhoog aan den magistraat van den Haag het voorstel tot zoodanig eenen straatweg gedaan, (2) waarin hij handelt 1° over de redenen waarom deze weg moest bestraat worden; 2° over de wijze waarop dezelve moest gelegd worden, en 3° de bedenkingen daartegen wederlegt.

Deze drie punten kortelijk na te gaan kan in deze dagen, waarin men, in dit gewest, van zoo vele straatwegen hoort, niet ongepast voorkomen.

De redenen waarom de heer HUYGENS zoo op het leggen van dezen straatweg aandrong, was, vooral dat de Haag met Scheveningen wierde verenigd, die, zoo als hij zingt. (3)

*Van over lange jaeren
Onwedernaeckelijk van een gescheiden waeren
Met spijtiger gebergt, en naader aan de locht
Dan daar den Afrikaan sijn leger overbrocht.*

Het verenigen dezer twee plaatsen zoude vervolgens veel voordeel opleveren. Aan den Haag door middel van eenen tol, en het vermaak van de visch schielijker te kunnen verkrijgen; en aan Scheveningen door het gemakkelijker vervoeren der visch, en het meer bezoeken van dit dorp.

Deze straatweg zoude moeten zijn van kantelen [dat is: op kant gezette] klinkaert ter breedte van 24 voeten, en om het werk te verzekerden, zoude deze breedte aan weerszijden gesloten worden met eene scheepslank, die met paaltjes bevestigd en vervolgens van buiten met zand zoude aangevuld worden, waartoe men nu Brabandsche keijlen of overeind gezette steenen bezigt. — De berekening der kosten is ook belangrijk om met de tegenwoordige te worden vergeleken. HUYGENS berekent u uit de onderrechingen van verscheiden meesters, hun des gronde-lijk verstaende, dat in de vierkante roede 2200 klinkers gaan, welke, met den arbeid en het hout, werden geschat 12½ gulden te kosten, zoo dat de geheele straatweg, 920 roeden lang en 2 roeden breed, de som van f 23,000 zoude bedragen.

Deze hooge som was het eerste bezwaar dat men tegen den weg maakte. Doch HUYGENS meende genoegzaam aan te kunnen toonen, dat de te heffene tol genoegzaam de renten zoude opbrengen, zich beroepende op eenige steden in Walcheren, waar men, toen ter tijde, een zoogenoemd weg- of straatgeld schijnt gelieven te hebben.

Er deed zich echter eene tweede zwarigheid van een anderen aard op; men konde namelijk berekenen van in geene 3 jaren de 4 miljoen beno-odigde klinkers te kunnen verkrijgen; doch HUYGENS beweerde, « dat 3 jaeren verwachts seer weinigh is tegen den tijd van soo lange jaeren, als dit werck verwaerloost, uitgesteld en veranijmt is geworden. » (5)

Nog vele andere zwarigheden meer werden er gemaakt, als dat de weg spoedig weder onder het zand zoude bedolven zijn; dat de weg over de duinen te steil was; dat er laagten in waren, waar soms water stond, en meer anderen. De Scheveningers zelve, die er zoo veel voordeel van zouden genieten, klaagden, even als nu wel eens de boeren, dat zij hunne paarden en wagenwielen moesten laten deslaan, dat zij in het vervolg niet meer barvoets over dien harden weg zouden kunnen gaan, en dus te veel kousen en schoenen zouden verslijten.

Niettegenstaande echter al deze bedenkingen van weinig gewigt waren en HUYGENS gerust kon zeggen. (6)

*Al watter tegen viel te dencken wierp ick neer
En blies 't gewichtighste daer henen als een' veer.*

zoo had het werk loch geenen voortgang, tot dat het in 1663 weder werd voorgenomen. HUYGENS bevond zich toen als afgezant te Parijs; doch zijn ijver, om zijn voorgelagen werk voltooid te zien, was zoo groot, dat hij aan zijnen zoon last gaf om zijn kabinet open te laten ste-ken, en het daarin berustende plan aan den heer DE VEER, baillieu van 's Gravenhage, die er om verzocht had, te doen geworden, waarop dan ook met overleg van de heeren der graaffelijcke rekening, alme-de van dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, de straatweg werd bevestigd, welke in 1666 voltooid was; terwijl de staten van Holland en West-Friesland aan den Haag het privilegie van den tol gaven, bepaald voor lieen en weer op twee duiten voor ieder mensch, die dezelve te voet of anderszins doorging en op 4 duiten voor ieder paard of rijtuig dat dezelve mogt passeren; waarin echter de Scheveningers niet hooft-den te betalen.

HUYGENS eenige jaren later van zijne zending teruggekomen, was opge-togen, dit werk, dat hij zijn kind noemde, voltooid te zien, en bezong hetzelfde in zijn Zeestraat, waarin hij al de genoegens van dezen weg aantoot, gelijk naderhand door J. VAN DER DOES, in deszelfs 's Graven-hage, bladz. 106 en verv. is geschied.

L. S.

- (1) Conservations Lexicon in noce Chaussées.
- (2) Te vinden achter het zevende boek zijner korenblogs.
- (3) Korenbloemen, boek 7, bladz. 9, der nieuwe uitgave.
- (4) Zie BILDERDIK, aantekeningen op de korenbloemen, dl. 5 bladz. 300.
- (5) Ontwerp, bladz. 41.
- (6) L. c., bladz. 12.

GESCHIEDKUNDIGE HERINNERINGEN.

Den 2den September 1522 werd ADRIAAN FLORISSEN van Utrecht tot Paus gekroond.

Den 2den dito 1662 sloot de admiraal DE RUYTER den vrede met den Koning van Tunis.

Den 2den dito 1679 werd de vrede tusschen Frankrijk, Zweden, en Denemarken gesloten.

Den 3den dito 1480 sloot MAXIMILIAAN den vrede met den bisschop van Utrecht.

Den 3den dito 1595 stierf FILIPS, graaf van Nassau aan zijne wonden.
Den 3den dito 1637 ging Hoermonde aan de Spanjaarden over.

ARNHEM, den 3den September.

Het water is hoog in den Rijn aan de Paal:

Den 2 Sept. 2 El 4 Palm 5 Duim; gewassen 40 D., gevallen 5 D
Den 3 dito 3 El 1 Palm 0 Duim; gewassen 65 D., gevallen 0 D

A M O R T I S A T I E - S Y N D I C A A T.
V E R K O O P I N G.

De A G E N T van het D O M E I N te T I E L, zal, Dingsdag den 22den September 1829, des voormiddags ten elf ure, ten huize van J. R E I M E R S, te Millingen, in het openbaar aan de meestbiedenden, eerst in massa en vervolgens in percelen ver-koopden:

- 1°. Ruim vijf en een halve Bunder R Y S W A A R D E N - H O U T, staande in de Nicolaaswaard, onder Pannerden.
- 2°. Ongeveer zes en een halve Bunder R Y S W A A R D E N - H O U T, staande in de Domaniale Rijswaarden, onder Mil-lingen.

Zullende hetzelfde Hout drie dagen voor de Verkoopning in percelen zijn afgedaald en gesommerd, terwijl degenen, die aanwizing van het genoemde Hout verlangen, zich kunnen vervoegen bij de Domaniale Boschwachters, te Pannerden en Kekerdom.

De Conditiën zijn te lezen aan het Bureau van den Heer Administra-teur der Domeinen in het Eerste Ressort, te Arnhem, ter Secretarie van de Gemeente Millingen en Pannerden, en ten Kantore van den Agent van het Domein te Tiel.

De Agent, voornoemd,
J. R A G A Y.

† † † De Notaris P. W I E G A N D, qq., te Nijmegen, zal op Maandag den 14den September 1829, des namiddags ten 5 ure, in het Lokaal der Notarissen, binnen de ge-melde stad, publiek op hoogen doen inzetten, om 14 dagen daarna sijnal te worden verkoopt:

- 1°. Eene, drie kanten op van Nijmegen, en een half uur van het aangename Doorn Blak, op eene der beste beren gelegene, B U I T E N P L A A T S, Nieuwland genaamd, van waar de vergezichten zich meer dan 10 uren in dat omkreef uitstrek-ken, en het landschap de schoonste afbeelding van de Bomm-Bosschen, Koornvelden, Rivieren, Steden en Dorpen vertoont, bestaande onder anderen in eene H E E R E N W O N I N G, waarin zes K A M E R S, meest alle Behangen en Gestake, doord, L I N N E N, ten D I E N S T B O D E N K A M E R S, K R U K E N, K E L D E R, Z O L - D E R S, ruime S C H E U R, geschikt voor Stalling, K O E T S H U I S, en H O G E Z O L D E R S, B E - G E N P O M P voor meer dan 800 Tonnen Water, een D A L met smaak bepoet, waarin eene zeer beroemde B R O N - W A T E R P U T, T U I N E N met exquise V R U C H T B O O M E N, beplant. Eene kapitale B O E - R E N W O N I N G met D E E L, K O E, en P A A R - D E N S T A R, V A R K E N S S C H O T, T U I N - M A N S W O N I N G, B O U W L A N D, sijn H E E S T E R G E W A S S E N, H E I D E G R O N D en B O S C H J E S; te zamen groot ongeveer twee en veer-tig Bunders. En
- 2°. Het R E G T tot het H E F F E N van T I E N D, op gemelde Buitenplaats.

§ § § H. M E Y M E T T E N B R I N C K, Notaris te Barneveld, zal, ten huize van K L A A S VAN E S V E L D, te Ter Schuur, onder Koorthuizen, op Zaturdagen den 19den September en den 3den October 1829, telkens des voormiddags ten elf ure, bij inzaat en toeslag veilen en verkoopen: Een B O E R E N H O F S T E D E, Groot Harselaar, ge-legen onder Voorthuizen, in Harselaar, aan de Nijkerker weg, met H U I Z I N G E, onder G E T I M M E L D, T E, en andere be-rijge B O U W, JOOP, en W E I D E N D E L A N D, B I - D E, en P L A C E S, te zamen groot 30 Bunders. — Verhuurd voor 300 jaars, boven de betaling der Lasten.

† † † T E K O O P: een zeer goed gedresseerde PATRYS-HOND.
† † Adres, met gefrankeerde brieven, onder letter R., bij
† R O E L O F S, Mr. Bakker, in de Kortestraat te Arnhem.

** Bij B R O E S E EN C O M P, te Breda, is van de pers gekomen en wordt alom verzonden: G E S C H I E D E N I S VAN HET PATRONAAT-REGT, anders genoemd K O L L A T I E R E G T, in ver-band met het O H R I S T E L I K K E R K E N S T R E F F E N, sinds de vroegste tijden, tot op den tegenwoordigen tijd, door A. Y P E I J, Doctor en Hoogheeraar der Godgeleerdheid te Groningen. Twee Stukken compleet, f 7, 00.